

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Sociálně patologické jevy u mladistvých v sociálně
vyloučené lokalitě Josefov**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Mášová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Mášová

Studium: P15K0087

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Sociálně patologické jevy u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov**

Název bakalářské práce AJ: Socially Pathological Phenomena Within Adolescent Children Amongst the Socially Excluded Community of Josefov

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se věnuje problematice sociálně patologických jevů u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, se zaměřením na vybraný sociálně patologický jev a to kriminalita v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. Teoretická část práce charakterizuje sociální deviace, uvádí teorie a činitele sociálních deviací, blíže specifikuje konkrétní sociálně patologické jevy, především sociálně patologický jev kriminalita, který je v sociálně vyloučené lokalitě Josefov nejvíce častý. Bakalářská práce vymezuje definici pojmu mladistvý a uvádí jeho legislativní rámec, dále definuje pojem sociálně vyloučená lokalita. Druhá část práce obsahuje empirické šetření realizované za pomoci kvalitativního výzkumu.

KRAUS, Blahoslav. Sociální deviace v transformaci společnosti. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8. NIKOLAI, Tomáš a Petra SEDLÁČKOVÁ. Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství. Praha: Člověk v tísni, 2007. ISBN 978-80-86961-45-3.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí práce a dále prohlašuji, že jsem uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 5. 12. 2018

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Hoferkové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této bakalářské práce.

Anotace

MÁŠOVÁ, Veronika. *Sociálně patologické jevy u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 52 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá sociálně patologickými jevy u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, blíže se věnuje kriminalitě mladistvých v této lokalitě. Je celkem rozdělena do tří kapitol. Teoretická část bakalářské práce je rozdělena na dvě kapitoly. První kapitola charakterizuje nežádoucí patologické jevy ve společnosti, pojednává o exogenních činitelích deviantního chování. Kapitola věnuje pozornost kriminalitě mladistvých, kdy uvádí příčiny kriminálního jednání a sleduje vývojové trendy v rámci statistických přehledů. Druhá kapitola se věnuje problematice sociálního vyloučení a představuje město Josefov jako sociálně vyloučenou lokalitu. Třetí kapitola obsahuje empirické šetření realizované pomocí kvalitativního výzkumu. Výzkumnou metodu představují polostrukturované rozhovory s odborníky oblasti prevence. Cílem bakalářské práce je analyzovat sociálně patologické jevy u mladistvých v Josefově, zmapovat problematiku výskytu patologických jevů a navrhnout možná preventivní opatření.

Klíčová slova:

Sociálně patologické jevy, kriminalita mladistvých, sociálně vyloučená lokalita, Josefov

Annotation

MÁŠOVÁ, Veronika. *Socially pathological phenoma within adolescent children amongst the socially exluded community of Josefov*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2018, 52 s. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with socially pathological phenomena within adolescent children in the socially excluded Josefov location, more closely concentrates on juvenile delinquency. It is divided into three chapters. The theoretical part of bachelor thesis is divided into two chapters. The first chapter describes undesirable pathological phenomena in society, presents exogenous factors of deviant behavior. The chapter is concentrated on juvenile delinquency, presents factors of juvenile delinquency and demonstrates development trends within a statistical overviews. The second chapter is focused on the problematics of social exclusion and represents the town of Josefov as a socially exluded location. The third chapter contains an empirical survey carried out by using qualitative research. The research method consists of semi-structured interviews with the experts of prevention. The aim of the bachelor thesis is analyze undesirable pathological phenomena within adolescent children amongst the socially exluded community of Josefov, next is map the problematics with the occurence of pathological phenomena and propose the preventive measures.

Keywords:

Socially pathological phenoma, juvenile delinquency, socially exluded location, town of Josefov

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U MLADISTVÝCH.....	10
1.1 Charakteristika sociálně patologických jevů.....	10
1.2 Činitelé ovlivňující sociálně patologické jednání	13
1.3 Kriminalita mladistvých.....	19
2 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY SE ZAMĚŘENÍM NA LOKALITU JOSEFOV	25
2.1 Charakteristika sociálního vyloučení	25
2.2 Sociálně vyloučená lokalita	28
2.3 Lokalita Josefov	30
3 KRIMINALITA MLADISTVÝCH V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITĚ JOSEFOV	33
3.1 Koncepce výzkumného šetření	33
3.2 Metodologie sběru dat.....	34
3.3 Výzkumný vzorek	35
3.4 Analýza získaných dat výzkumného šetření	37
3.4.1 Kriminalita mladistvých v Josefově (VO1).....	37
3.4.2 Činitelé kriminality mladistvých v Josefově (VO2).....	39
3.4.3 Preventivní opatření v Josefově (VO3).....	41
3.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	44
3.6 Návrh preventivních opatření.....	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJŮ	49
SEZNAM PŘÍLOH.....	52

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje sociálně patologickým jevům u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, blíže se zabývá kriminalitou mladistvých v této lokalitě. Výskyt sociálně patologických jevů můžeme označit za jeden z dlouhodobých problémů naší společnosti, zvláště u mladistvých jedinců, kteří jsou již trestně odpovědní. Kriminální jednání mladistvých je závažným okruhem problémů, který vyžaduje pozornost nejen odborné veřejnosti. Mladiství jedinci tvoří zranitelnou skupinu, období adolescence je důležitým a pro budoucí život rozhodujícím obdobím života. Abychom podpořili kontrolu kriminality mladistvých, je důležité zamýšlet se nad příčinami kriminálního jednání mladistvých a možnostmi preventivního působení.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila z důvodu, že jako občanka města Jaroměř, kterým je město Josefov součástí, vnímám značnou potřebu zaměřit se na problematiku této lokality. S výskytem patologických jevů, konkrétně s kriminálním jednáním mladistvých v Josefově jsem se setkávala v rámci výkonu terénní pracovnice. Během mého působení v této lokalitě jsem získala náhled na komplex problémů, se kterými se Josefov v současné době potýká. Centrum města Josefov je sociálně vyloučenou lokalitou a naplňuje tak řadu kritérií sociálního vyloučení.

Alarmujícím aspektem sociálně vyloučených lokalit je zvýšený výskyt sociálně patologických jevů. Je nezbytné věnovat stále více pozornosti vyloučeným lokalitám, nalézat vhodné koncepce řešení na sebe navazujících problémů, spojených se sociálním vyloučením. Jedním z prostředků kontroly sociálně patologických jevů je preventivní strategie, která zahrnuje ekonomická, sociální, školská a další opatření.

Cílem bakalářské práce je analyzovat sociálně patologické jevy u mladistvých ve vyloučené lokalitě Josefov, zmapovat problematiku výskytu těchto jevů v dané lokalitě a navrhnout možná preventivní opatření. Teoretická část práce uvádí čtenáře do dané problematiky a klade si za cíl předložit komplexní přehled nezbytných témat. První kapitola poskytuje úvod do sociálně patologických jevů mladistvých, pozornost je věnována exogenním činitelům ovlivňujícím sociálně patologické jednání. Kapitola blíže specifikuje kriminalitu mladistvých, definuje pojem mládež a mladistvých, stručně vymezuje charakteristické znaky kriminality mladistvých. Větší prostor je v kapitole věnován příčinám kriminality mládeže a statistickým

přehledům, které čtenáři poskytují přehled o vývojových tendencích kriminality mládeže. Druhá kapitola definuje pojem sociální vyloučení a uvádí do problematiky sociálně vyloučených lokalit. V závěru kapitoly je čtenáři představeno pevnostní město Josefov jako sociálně vyloučená lokalita.

Cílem empirické části bakalářské práce je zjistit, jak odborníci oblasti prevence hodnotí problematiku kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. V empirické části byla zvolena kvalitativní forma výzkumného šetření, která byla realizována za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s odborníky oblasti prevence kriminality.

Bakalářská práce je určena odborníkům, kteří v dané lokalitě působí, či se jejich působnost lokality přímo dotýká. Dále je určena institucím, které by mohly mít vliv na výskyt těchto jevů a institucím realizujícím preventivní programy. Prostřednictvím závěrů empirické části práce by jednotlivé subjekty mohly postupně přijímat navrhovaná opatření či zacílit náplň svých preventivních programů.

1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U MLADISTVÝCH

V současné době zaznamenáváme nárůst nežádoucích či nepřijatelných jevů, které většinou negativně postihují život jedince v mnoha oblastech jeho každodenního života a jsou nedílnou součástí společnosti. Odchýlení se od sociální normy, které nemusí směřovat vždy negativním směrem, označujeme širším pojmem tzv. sociální deviací. Sociálně patologickými jevy jsou označovány jevy, pro jedince či společnost vždy negativní. Pro pochopení pohnutek patologicky jednajících jedinců, je důležité znát příčiny vzniku, rozvoje či nárůstu patologického chování, které můžeme přisuzovat mnohým faktorům.

První kapitola přibližuje definici sociálně patologických jevů a poskytuje výčet činitelů sociálně patologického jednání, působících na osobnost jedince zvenčí, neboť znát příčinu patologického chování jedince je důležitým východiskem při preventivním působení specializovaných odborníků v oblasti prevence. Kapitola též pojednává o kriminalitě, blíže specifikuje kriminalitu mladistvých, příčiny takového jednání a uvádí vývojové tendence kriminality mládeže.

1.1 Charakteristika sociálně patologických jevů

Kraus a kolektiv uvádí, že sociálně patologické jevy zkoumá mnoho vědních oborů. Od psychologie, kriminologie, až po sociální pedagogiku. Patologickými jevy ve společnosti se zabývá vědní disciplína sociální patologie, která je v současné době zařazena do systému sociologických věd jako samostatné odvětví sociologie. Toto odvětví sociologie zkoumá negativní jevy, vyskytující se ve společnosti.¹

Pokorný, Tomko a Telcová sociálně patologickými jevy označují chování, které je charakteristické nezdravým životním stylem, porušováním či nedodržováním sociálních norem dané společnosti, porušováním zákonů a etických hodnot. Tyto negativní, nežádoucí a nepřijatelné jevy vedou k poškozování zdraví jedinců a prostředí, ve kterém žijí.²

Sociálně patologické jevy jsou odvozeny od tzv. **normality společnosti**. Chceme-li pochopit význam sociálně patologických jevů, je nutné položit si otázku,

¹KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 19.

²POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana a TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. s. 9.

co je normalitou a jaké chování či jednání pokládat za normální. O zmíněné normalitě pojednává Kraus jako o stavu jedince, případně skupiny či společnosti, jež je odpovědný k zavedeným normám a uznávaným hodnotám dané společnosti. Nezbytné je zmínit sociokulturní kontext společnosti, ze kterého vycházíme, při posuzování normality. Kraus uvádí: „*Pojem norma (sociální norma) představuje pravidlo pro vědomé jednání, očekávané chování. Můžeme je chápat jako hodnocení chování ze strany společnosti a jako závazný požadavek týkající se žádoucího chování.*“³

V souvislosti s posuzováním patologického chování, hraje otázka norem podstatnou roli. Kraus **normu** pojímá jako určité pravidlo pro chování v dané životní situaci. Dodržování norem je nezbytnou součástí fungování společnosti. Normy souvisejí s hodnotami, jsou součástí kulturního dědictví. Společnost se mění, při čemž dochází k posunutí hodnotového systému. Změny současné společnosti v uspořádání hodnot jsou registrovány v oblasti kulturně morálních norem, do pozadí ustupuje v hodnotovém smýšlení smysl pro povinnost, zodpovědnost, poctivost před hodnotami preferujícími bohatství, prožitky, být úspěšný za každou cenu. Ve spojitosti s normami ve společnosti je nutné se zmínit o **sociální kontrole**. Sociální kontrola, zajišťující konformní jednání, se odvíjí od procesu socializace, který vede, v optimálním případě, ke stupni sebekontroly, kdy je jedinec schopen řídit se normami a podle nich jednat. Každá společnost má vytvořen určitý systém sociální kontroly tvořený mechanismy, které zajišťují stabilitu a řád ve společnosti.⁴

Jak uvádí Kraus, v naší současné společnosti zřetelně vnímáme tendence tolerovat osobní zájmy a jejich upřednostňování před zájmy celku: „*Od počátku devadesátých let hlásaná potřeba individuálního rozvoje, silných, úspěšných individualit dnes vyvolává zoufalé snahy orientovat výchovu na prosociální chování, které se u mladé generace prakticky vytratilo. Proklamace svobodného chování vedla k tomu, že nejen mladá generace má pocit, že není třeba respektovat žádná pravidla, že normy (zákony) jsou k tomu, aby se obcházely.*“⁵

³KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 8.

⁴KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 7-12.

⁵KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 12.

Teorie sociálních deviací

Příčinami sociálních deviací se zabývají teorie sociálních deviací, pojednávající o různých faktorech, které vyvolávají deviantní chování jedinců ve společnosti. Pojmy sociální deviace a sociálně patologické jevy nevyjadřují totéž. Sociálně patologické jevy můžeme označit jako pojem užší, který označuje negativní formy sociálních deviací. Teorie sociálních deviací též označují příčiny vzniku sociálně patologických jevů.

Kraus uvádí, že pojmem **sociální deviace** je označováno porušení nebo výrazná odchylka od sociální normy chování v dané společnosti. Sociální deviací se nerozumí pouze protiprávní jednání nebo jednání sankciované nábožensky či morálně, ale i porušení jiných normativních systémů, například estetických norem. Kraus rozlišuje deviace negativní a pozitivní, do negativních řadí například chudobu a záškoláctví, do pozitivních řadí bohatství a workoholismus. Z tohoto vyplývá, že nelze všechny sociální deviace považovat za sociálně patologické jevy, přičemž pojem sociálně patologické jevy je pojmem užším, označujícím závažné porušení norem.⁶

V průběhu historie bylo sociálně deviantní chování předmětem studií řady vědních oborů. Kraus a kolektiv v rámci jednotlivých oborů diferencují teorie jednofaktorové, které spojuje představa, že příčinnost deviantního chování způsobuje pouze jeden faktor, pro vznik deviantního jednání rozhodující. Jednofaktorové teorie byly dominantní na přelomu 19. a 20. století. Dále rozlišujeme multifaktorové teorie, zabývající se působením řady faktorů, které v důsledku zapříčiňují deviantní jednání. Pohled multifaktorový převládá postupem času, díky novým poznatkům nejen v oblasti humánní genetiky a psychiatrie, nad pohledem jednofaktorovým. V současné době převažuje přístup interdisciplinární, tedy mezioborový, který přistupuje k příčinám vzniku deviantního chování jedinců s poznatky dalších vědních oborů.⁷

Kraus rozlišuje v přehledu všech existujících teorií sociálních deviací čtyři základní proudy: „*Biologické teorie se snaží dokázat, že odchýlné jednání je determinováno biologicky a určeno v zásadě dědičně. Psychologické teorie považují deviantně jednající lidi za nositele jisté abnormality člověka.*

⁶KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 14-17.

⁷KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 13.

*Sociologický přístup k výkladu deviantního jednání vychází ze základního předpokladu, že rozhodující roli v celé problematice sehrává společnost. Poslední, v současnosti jednoznačně převládající pohled, reflektuje nové poznatky z různých vědních disciplín, snaží se o komplexnější výklad příčinnosti vzniku deviantního chování, a proto má charakter polyetiologický.*⁸

Kraus a kolektiv shrnují ve své publikaci uvedené teorie, přístupy a příčiny deviantního chování do těchto základních typů. Anglicky označovaný „Kinds-of-people“, pojednává o určitých lidech, kteří se bez ohledu na svoji životní situaci chovají deviantně. Následující „situační“ pohled předpokládá, že v situacích navozujících sociální deviaci bude potencionálně každý jednat deviantně. Spojení těchto typů nazývají pohled „konjunktivní“, který je v souladu s polyetiologickou teorií, ve smyslu, že určití lidé se projevují deviantním způsobem v rizikových situacích.⁹

Jak je výše uvedeno, v současné době převládá pohled **teorie polyetiologické**. Zmíněná teorie zdůrazňuje přítomnost endogenních i exogenních příčin při vzniku deviantního chování. Endogenní příčiny jsou takové, jež mají povahu biologickou. Jedná se o vrozené vlastnosti, nemoci, následky úrazů, mentální retardace, duševní poruchy a poruchy emocí. Jsou to tedy faktory, vzniklé vývojem dané osobnosti. Exogenní příčiny působí na jedince z vnějšku. Jedná se především o rodinné prostředí, prostředí školy, médií. Hovoříme-li o vzniku deviantního chování u mládeže, má značný vliv také prostředí party a vrstevnických skupin.¹⁰

Pro tuto bakalářskou práci je v neposlední řadě důležitým exogenním faktorem vliv lokálního prostředí. Jedná se o prostředí, které vytváří prostor pro sociálně patologické jednání jedinců žijících v lokálním prostředí, tedy v sociálně vyloučené lokalitě.

1.2 Činitelé ovlivňující sociálně patologické jednání

V předešlé kapitole text práce uvádí teorii polyetiologickou, která v současné době převažuje v přístupu pojednávajícím o vzniku sociálně patologických jevů. Pojednává o více faktorech, které se podílí na sociálně patologickém jednání. Tyto faktory, jak je výše zmíněno, členíme na endogenní a exogenní.

⁸KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 14.

⁹Tamtéž s. 28.

¹⁰HRONCOVÁ in KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 96.

Jelikož se bakalářská práce věnuje výzkumu výskytu sociálně patologických jevů v sociálně vyloučené lokalitě, ráda bych se v teoretické části věnovala podrobněji faktorům exogenním.

Kraus řadí mezi exogenní faktory, působící na formování osobnosti z vnějšku tyto činitele:

- rodina,
- škola – výchovné zařízení,
- vrstevnické skupiny,
- lokální prostředí,
- média.¹¹

Rodina

Kraus k rodině jako činiteli socializace uvádí: „*Rodinné prostředí patří mezi nejdůležitější činitele v oblasti vývoje či socializace jedince, proto představuje patologické rodinné prostředí velké riziko pro vznik sociálních deviací či přímo delikvence. Rodina patří mezi nejdůležitější sociální skupinu, ve které jedinec žije a mělo by v ní docházet k uspokojování základních potřeb jedince. Pokud k tomu nedochází, dítě nebo mladiství si potřeby uspokojuje jinde např. v partě, se kterou se podílí na delikvenci.*“¹²

Ve své další publikaci Kraus poznamenává, že v průběhu posledních dvaceti let prošla rodina mnohými změnami společnosti a je jimi nepochybně dotčena. Stabilitu rodin ovlivňuje vysoká míra nezaměstnanosti v minulých letech, dochází k odklonu od tradic, kdy ženy nepotřebují být vdanými matkami. Dále došlo k výraznému poklesu porodnosti vlivem ekonomických problémů, nezaměstnanosti, bytové situace. Počet mladých, který vzrůstá, vnímá rodinu jako omezování svobody, zde hovoříme o jakémsi životním modelu „singl“. Dnešní rodina zůstává monogamní, přičemž se jedná o partnery, ne o sezdaný pár, což je další zásadní změna, nový trend partnerského soužití. Tato volná soužití vedou k častějšímu rozpadu než manželství a tím narůstá počet matek samoživitelek. Též rozvod rodičů je pro děti zátěží. Běžný je názor, že dítě nemusí vyrůstat v úplné rodině. Neúplnost rodiny a absence mužského vzoru vede k narušení celého výchovného procesu

¹¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 96.

¹²KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 139.

u chlapců i u dívek. Současně lze zaznamenat především pokles autority mužů, otců. Nepřítomnost rodiče v rodině je rizikovým faktorem pro dítě či mladistvého.¹³

Kraus popisuje, že dnešní rodiny prochází dezintegrací rodinného života, kdy se jednotliví členové pouze potkávají, komunikace probíhá korespondenčně či vůbec. Členové tak žijí spíše vedle sebe než spolu. Touto dezintegrací jsou poznamenány především děti. S tím také souvisí, jak moc se rodiče o dítě zajímají, jak s ním řeší konflikty. Současná rodina se dostává do izolovanosti, žije dovnitř. Rovněž životní styl a fungování rodin prošlo jistou změnou. Promítá se zde například určitý posun v hodnotové orientaci, způsobu trávení volného času.¹⁴

Faktory, ovlivňující vznik deviantního chování, jsou poruchy funkcí rodiny, poruchy ve výchově a nedostatečné dodržování norem. Vznik deviantního chování dále ovlivňuje uplatňování disciplíny v rodině, na jedné straně extrémně tvrdá disciplína, na straně druhé naprostý nezájem ze strany rodičů. Rizikové rodiny pro dítě jsou rodiny alkoholiků, toxikomanů, asociálních jedinců, emočně chladných jedinců a jedinců s poruchami chování. Rodiny, v jejichž prostředí dochází k deviantním projevům, tak produkují děti a mladistvé deviantně jednajících.¹⁵

V neposlední řadě je důležité zmínit, že se v dnešní době rychlým tempem rozevírají sociální nůžky, ve smyslu existence rodin na hranici chudoby, sociální exkluze, kdy rodiče jsou nezaměstnaní a rodina je závislá na dávkách státní sociální podpory. Děti či mladiství z těchto rodin se mohou setkat s nepřijetím vrstevníků. S ekonomickým postavením rodiny souvisí taktéž (vhodné) trávení volného času. Na druhé straně stojí rodiny, které žijí v nadměrném blahobytu. Z hlediska deviantního jednání jsou hrozbou oba tyto extrémy. Uvádí se, že nejpříznivější půdou kriminálního chování, v důsledku rodiny žijící v chudobě, či na její hranici, se jeví nižší vrstvy společnosti. Avšak můžeme pozorovat růst delikventního chování i v rodinách ekonomicky zabezpečených, dobře situovaných.

Škola

Kraus označuje školu za další instituci, která se podílí na socializaci člověka. Plní nejen výchovně vzdělávací funkci, dále by měla plnit určité funkce vůči žákům. Mezi tyto funkce řadí socializační funkci, výchovně vzdělávací, pečovatelskou

¹³KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 83-86.

¹⁴KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 104.

¹⁵KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 142.

funkci a poradenskou funkci. Poradenská funkce má zásadní význam v předcházení a případně řešení deviantního chování ve škole. Dnes je výrazně omezena výchova žáků, kdy je složité nalézt účinný prostředek k zjednání kázně a pořádku. Důležitou roli v tomto prostředí hraje stránka osobnostně vztahová. Jedná se o trvalé sociální, emoční naladění všech účastníků v daném prostředí. Hovoříme především o žácích, kdy je důležité vnímat složení podle věku, z hlediska pohlaví, sociální či etnické příslušnosti, místa bydliště. Dalším účastníkem je pedagogický personál, který funguje jako vzor pro jednání. V dané instituci existují vztahy a procesy v rovině formální i neformální. Jedná se o vztahy mezi žáky a pedagogy, vztahy mezi žáky navzájem a vztahy mezi pedagogy navzájem.¹⁶

Školní prostředí Kraus považuje též za rizikový činitel, především z důvodu, kdy jedinec v tomto prostředí přichází do interakcí s rozličnými jedinci. Setkáváme se zde s rivalitou, posuzováním své osobnosti podle školních výsledků a poměrováním s ostatními. Jedinec, který posuzuje negativně sám sebe, nemá podporu ani v rodinném prostředí, se v důsledku může uchýlovat k různým formám chování, například k agresivitě, kterou na sebe upozorňuje.¹⁷

Vrstevnícké skupiny

Kraus uvádí, že se děti a mládež s vrstevníckou skupinou, tedy skupinou jedinců věkově, názorově blízkých, setkávají nejen ve školách, ale i při trávení volného času, například v zájmových organizacích nebo v místě bydliště. Tyto skupiny mají vlastní systém hodnot a norem s vlastním rozdělením rolí. Jedinci cítí silnou příslušnost ke své skupině. Vrstevnícké skupiny ovlivňují celkový vývoj jedince. Mají podíl na utváření jeho názorů, postojů a hodnot. V prostředí těchto skupin probíhá základní proces socializace.¹⁸

Ne všechny vrstevnícké party mají negativní charakter. Nicméně Matoušek a Kroftová poukazují, že kriminalita mládeže je téměř pokaždé páchána v partách, nejčastěji je tvoří spolužáci ze škol a učilišť. Pro jedince z dysfunkční rodiny

¹⁶KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 96-97.

¹⁷KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 116.

¹⁸KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 88-90.

je vrstevnická skupina důležitá. Pravděpodobné je, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude silnější než u jedince s fungujícím rodinným zázemím.¹⁹

Lokální prostředí

Prostředí je jistý vymezený prostor obsahující podněty nezbytné pro rozvoj osobnosti. Kraus vymezuje životní prostředí člověka jako tu část světa, s níž je člověk ve vzájemném působení. Tento prostor ovlivňuje jeho vývoj a člověk na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a mění jej svojí prací. Lokální prostředí je prostor, spojený zpravidla s bydlištěm – městskou čtvrtí, obcí. Vliv lokálního prostředí na výskyt sociálních deviací nelze pominout. Kraus uvádí: „*Toto prostředí lze definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty, (s vědomím jisté diference a zvláštností), užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu soudržnosti a vnitřní bezpečnosti a připravená ke společným činnostem.*“²⁰

Základními typy lokálního prostředí je prostředí městské a venkovské. Kraus zmiňuje tyto ukazatele, které určují typ prostředí:

- ekonomická stránka lokality,
- věcně prostorová stránka,
- společensko-kulturní charakter,
- možnosti kulturního vyžití – trávení volného času pro děti a mládež,
- vzdělávací instituce,
- možnosti, které daná lokalita nabízí, například dostupnost výherních automatů, barů a diskoték.²¹

Kraus dále zmiňuje předpoklad teorie sociální dezorganizace, kdy se sociální deviace budou vyskytovat ve zvýšené míře v jistých lokalitách s jistou kategorií obyvatelstva a jejich subkulturou. Z důvodu větší míry anonymity v městském

¹⁹MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. s. 83-85.

²⁰KRAUS, Blahoslav et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Brno: Paido, 2001. s. 126.

²¹KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 107-108.

prostředí a také menší míry veřejné kontroly, se značná část deviací a deviantů soustřeďuje do městských seskupení.²²

Kolektiv autorů studie Regionální kriminality a jejího odrazu v kvalitě života obyvatel, publikované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, jenž byla realizována v typově odlišných lokalitách, uvádí konkrétní výsledky. V této studii vyšlo najevo, že nejvyšších hodnot pořádku, společenské soudržnosti, a s ní související neformální kontroly dosahují vesnické oblasti a rezidenční čtvrt' Prahy. Jako nejvíce sociálně dezorganizované lokality se jeví severočeský Chomutov a centrum hlavního města Prahy.²³

Média

O vlivu médií na socializaci, především v raném věku, nemůže být pochyb. Čím dál více se stávají výraznějším činitelem, který má podíl na vzniku sociálních deviací. Například televize, ke které Kraus uvádí, že formuje i deformuje a je prostředkem masové manipulace. Dalším médiem, které vstupuje do našeho života, je internet. Poskytuje neomezené možnosti získání informací, komunikace. V kyberprostoru naše přirozená identita mizí a jedinec si volně vytváří identitu novou, u které běžně mění pohlaví, věk. Takto se otevírá prostor pro bujení jakýchkoliv deviací. I reklama se stává nástrojem masové manipulace. Hledat nástroje, kterými by bylo možné kontraproduktivní působení těchto prostředků komunikace držet pod kontrolou, je velmi obtížné.²⁴

Mezi různými konkrétními deviacemi můžeme hledat spojitost, z níž jedna podněcuje další, a tak vzniká řetězec sociálně patologických jevů, které na sebe navazují. Nezaměstnanost a sní spojená chudoba, které jsou řešené patologickým hráčstvím či prostitucí, zároveň tyto jevy může doprovázet sklon k drogové závislosti, následné bezdomovectví, kriminální jednání za účelem zajištění si základní životních potřeb. Takovou podobu může mít řetězec na sebe navazujících sociálně patologických jevů v životě jedince.

²²KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 124-128.

²³HOLAS, Jakub et al. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. s. 50.

²⁴KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 118.

1.3 Kriminalita mladistvých

Mezi nejzávažnější sociálně patologické jevy, které se vyskytují ve společnosti, patří kriminalita. Velké množství odborné pozornosti se věnuje kriminalitě mladistvých, za účelem poskytnutí nástrojů vědeckého poznání kriminality a souvisejících jevů k regulaci tohoto závažného delikventního jednání.

Zoubková ve svém Kriminologickém slovníku uvádí, že **kriminalita**, nejzávažnější sociálně patologický jev, je označována synonymem zločinnosti. Trestněprávní pojetí chápe kriminalitu jako souhrn jednání označovaných trestním právem jako trestné činy, tyto činy mohou být páčány úmyslně či z nedbalosti. Širší sociologické pojetí kriminality, které umožňuje kritický přístup, řadí do kriminality i činy, které jsou označovány jako latentní (skrytá) kriminalita a závažné sociálně patologické jevy, které nejsou prozatím deklarovány trestním zákonem za trestné činy. Kriminalita je jako společenský jev zkoumána kriminálními vědami, vedle kriminologie též kriminalistikou, kriminální politikou a trestněprávní vědou. **Kriminologie**, věda o kriminalitě, má z výše uvedených věd nejjobecnější postavení. Zoubková uvádí, že kriminologie nemá jednotnou definici, přičemž jejím předmětem zájmu je:

- kriminální fenomenologie,
- kriminální etiologie,
- osobnost pachatele,
- viktimologie,
- penologie,
- kontrola kriminality.²⁵

Zoubková ve své publikaci zmiňuje pojem **delikvence**, který je širší než pojem kriminalita. Zahrnuje i činy jinak trestné, které spáchaly osoby mladší patnácti let a podle platné právní úpravy nejsou trestně odpovědné, či další osoby trestně neodpovědné. Dále můžeme delikvencí označovat i jednání, která nejsou trestným činem, například přestupky podobající se svými znaky formálním znakům trestných činů. Delikvencí se tedy v užším smyslu rozumí **kriminalita mládeže**. Kriminologická literatura řadí pod pojem **mládež** tři věkové skupiny: děti, mladistvé, mladé dospělé. Policie České republiky ve statistikách kriminality pod tento pojem

²⁵ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Vyd. 1. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. s. 94-96.

zahrnuje **děti a mladistvé**, vykazuje tak fyzické osoby od narození do věku osmnácti let. Termín **dítě mladší patnácti let** užívá trestní právo, kdy je takto označována fyzická osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku a není trestně odpovědná. A konečně pojem **mladistvý**. Trestněprávní pojetí takto označuje fyzickou osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok života a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.²⁶ Platnou právní úpravu tohoto pojmu nalezneme v § 2 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. O trestné činnosti mladistvých hovoříme jako o **juvenilní delikvenci**.

Kraus rozlišuje druhy trestné činnosti na kriminalitu obecnou a hospodářskou. Do obecné kriminality řadí:

- násilná kriminalita – loupež, vražda, ublížení na zdraví apod.,
- majetková kriminalita – krádeže, vloupání apod.,
- mravnostní kriminalita – znásilnění, sexuální zneužívání,
- nedbalostní – dopravní nehody, neúmyslné způsobení škody.

Hospodářskou kriminalitu tvoří trestné činy v oblasti podnikání, podvody, krácení daní, úplatkářství apod.²⁷

Dle Statistiky kriminality na území České republiky Policie České republiky byla za rok 2017 registrována celková kriminalita ve výši 202 303 jednotlivých trestných činů v České republice. Násilnou kriminalitu tvořilo 13 672 trestných činů, kriminalitu majetkovou 108 497 trestných činů, kriminalitu mravnostní 2 363 činů (viz příloha B bakalářské práce).²⁸

Charakteristické znaky kriminality mládeže

Pro konkrétní představu, jakou podobu a povahu má v současné době trestná činnost mladistvých, je vhodné uvést charakteristické znaky kriminálního jednání mládeže, které mapují různé prvky tohoto jednání.

Sobotková ve své publikaci uvádí, že charakteristickými znaky kriminálního jednání mládeže je páchaní trestné činnosti se spolupachateli ve skupině. Při páchaní

²⁶ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Vyd. 1. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. s. 11-13.

²⁷KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudemus, 2015. s. 154-155.

²⁸Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2017* [online]. 2018 [cit. 2018-11-11].

trestné činnosti převládá emotivní motivace, oproti motivaci rozumové. V řadě případů je impulzem páchaní trestné činnosti vliv alkoholu na pachatele, případně jiné návykové látky, zvyšující agresivitu. Dále uvádí, že příprava trestné činnosti je nedokonalá, většinou pachatel svůj čin neplánuje. Trestnou činnost mladistvých vyznačuje neúměrnou tvrdostí, jež je možné spatřovat v devastování, ničení a znehodnocování předmětů. Mladí pachatelé se často dopouštějí též odcizení předmětů.²⁹

Příčiny kriminality mládeže

Odborná literatura pojímá kriminalitu dětí mladších patnácti let a mladistvých jednotně, pod pojmem kriminalita mládeže. Při hledání příčin kriminality mládeže je možné vycházet z teorií, které se zabývají příčinami kriminality obecně.

Hroncová uvádí, že se za činitele pozitivního i negativního vývoje osobnosti jedince považují vnitřní i vnější příčiny. Mezi vnitřní příčiny řadí predispozice osobnosti pachatele, které mohou být dědičné, vrozené či získané. Vliv rodiny, školy, vrstevnických skupin a další vlivy sociálního prostředí, ve kterém pachatel kriminálního jednání žil, a které na něho působilo, označuje za příčiny vnější. Největší pozornost při vědeckém zkoumání vnějších příčin je věnována dysfunkční rodině, která je dle Hroncové považována za dominantní kriminogenní činitel.³⁰

Jak předkládá Válková a kolektiv, vliv na častý výskyt kriminality mládeže mají specifika spojená s psychickým, sociálním a mravním vývojem jedince v průběhu dětství a dospívání. Období dospívání je spojováno s konflikty, vzdory, potřebou být respektován jako dospělý, pohlavním dozráváním a s krizí identity. V průběhu dospívání se snižuje vliv rodiny a narůstá vliv vrstevníků a subkultur mládeže. S tím úzce souvisí i způsob trávení volného času, zejména s vrstevnickou skupinou, která může negativně ovlivňovat jednání jedince. Mladiství se věnují finančně náročnějším aktivitám, navštěvují zábavní podniky, konzumují alkohol, což může vést k obstarání financí kriminálním jednáním. Též mimo jiné samostatně člení skupinu tzv. „intenzivních“ pachatelů, kteří se dopouštějí delikventního jednání opakovaně, trestná činnost u této mládeže není zpravidla jediným problémem. Autoři uvádí, že v případě intenzivních pachatelů existuje komplex vzájemně

²⁹SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 51.

³⁰HRONCOVÁ in KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 28. s. 37-39.

se ovlivňujících faktorů a problémů. **Jedná se o kombinaci života v rámci sociálně vyloučené skupiny obyvatel s nedostatky v rodině, zdravotními zatíženími, zneužíváním návykových látek, problémy ve škole. Na tyto problémy navazuje sociální vyloučení a utváření deliktních part.**³¹

Závěrem Válková a kolektiv popisují, že v současné době převažuje multifaktoriální přístup, který pojednává o existenci více příčin delikventního jednání, které působí vedle sebe a navzájem se ovlivňují. Označují následující základní faktory, které mají vliv na delikventní jednání mládeže:

- **individuální zvláštnosti podmíněné geneticky, chorobou, duševní poruchou, osobnostními dispozicemi,**
- **poruchy socializace v důsledku negativního působení sociálního prostředí, kulturního prostředí, subkultur,**
- **psychické zvláštnosti podmíněné věkem, projevy generačních protestů, odmítání autorit, vliv vrstevnické skupiny,**
- **demografické faktory,**
- **společenské změny a posuny hodnotových orientací jak celé společnosti, tak subkultury mládeže,**
- **sociálně patologické jevy menší závažnosti jako např. alkoholismus a drogová závislost.**³²

Vývojové tendence kriminality mládeže

Kriminalita mládeže je jedním z nejzávažnějších problémů dnešní společnosti. Statistické analýzy jsou výchozím krokem pro hledání adekvátních možností kontroly kriminálního chování mládeže.

Hoferková uvádí, že se multidiscipinární pohled na problematiku rizikového chování dětí a mládeže odráží v podobě a zaměření jednotlivých výzkumů. V současné době jsou realizovány výzkumy jednak velké, reprezentativní, a též výzkumy, které zahrnují výzkum stejné skupiny jednotlivců po delší časové období. Cenné informace přinášejí i šetření menšího rozsahu, které zdůrazňují souvislosti této problematiky, přičemž se zaměřují na vybranou část populace či využívají netradiční metody výzkumu. Odborníci se většinou zaměřují

³¹VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 2. V Praze: C.H. Beck, 2012. s. 333-334.

³²Tamtéž s. 337-338.

na více charakteristik výzkumného problému: prevalenci jednotlivých projevů rizikového chování, strukturu těchto projevů, např. strukturu kriminality, vývoj v určitém časovém období, souvislosti s demografickými charakteristikami, souvislosti s jednotlivými činiteli socializace, případně se zaměřují na vrstevnické skupiny, vzájemné závislosti mezi jednotlivými rizikovými projevy chování.³³

Diblíková a kolektiv ve své Analýze trendů kriminality v České republice v roce 2016 uvádí, že v posledních dvaceti letech zaznamenáváme trvale klesající charakter registrované kriminality mladistvých. Přední příčky kriminálního jednání tvoří dlouhodobě nejčastěji majetkové trestné činnosti páchané mladistvými, a to krádeže, poškození cizí věci a sprejství, nicméně též v rámci porovnání s rokem 2005 má majetková kriminalita klesající charakter. Počty jednotlivých skutků násilné kriminality mladistvých v porovnání s rokem 2005 klesly, nicméně ne tak výrazně jako u majetkové trestné činnosti. Diblíková a kolektiv dochází k zajímavému závěru v oblasti mravnostní kriminality mládeže, kdy v porovnání let 2005 a 2016 došlo k navýšení vyšetřovaných mladistvých pachatelů mravnostní kriminality. Jedná se zejména o vyšetřování mladistvých pachatelů pohlavního zneužívání a trestného činu znásilnění. Závěrem Diblíková a kolektiv uvádí: „*Stejně jako v minulých obdobích jsou zvláště rizikovou kriminogenní skupinou děti z výchovných ústavů, a to po dobu pobytu, na útěku z ústavu i po odchodu z něj; dále pak děti z dysfunkčních a sociálně slabých rodin. Latentní trestná činnost mládeže se často projevuje provozováním prostituce, užíváním drog, šikanování, verbálních rasistických útoků a trestné činnosti páchané prostřednictvím internetu.*“³⁴

Statistické přehledy kriminality na území České republiky

V České republice je zásadním zdrojem dat pro rozbor kriminality mladistvých Statistika kriminality na území České republiky, kterou zpracovává Policie České republiky. Statistika uvádí jednotlivé skutky posouzené jako trestné činy (u mladistvých provinění), a to jednak dle věkové kategorie pachatelů (děti a mladiství), tak na území celé České republiky či v jednotlivých krajích.

³³HOFERKOVÁ, Stanislava. *Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech*. In Acta sociopathologica IV. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. s. 97-106.

³⁴DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. s. 43-53.

Z porovnání dat uvedených ve Statistickém přehledu za rok 2016³⁵ a 2017³⁶ vyplývá, že u mladistvých pachatelů stále převažuje kriminalita majetková, která zaznamenala nárůst z 851 mladistvých pachatelů v roce 2016 na 889 za rok 2017. V obou letech převažují krádeže prosté nad krádežemi vloupáním. Násilná kriminalita nepatrně klesla z 388 mladistvých pachatelů na 379 těchto pachatelů. V případě násilné kriminality mladistvých je znepokojující srovnání počtu mladistvých mezi pachateli vražd, kterých bylo 7 v roce 2017, oproti roku 2016, kdy se tohoto provinění dopustili 4 mladiství. U mravnostní kriminality můžeme sledovat nepatrný nárůst mladistvých pachatelů. V roce 2017 spatřujeme nárůst celkové kriminality mladistvých a to z 2 111 skutků spáchaných mladistvými v roce 2016 na 2 140 skutků spáchaných mladistvými v roce 2017 (viz příloha C bakalářské práce).

Hoferková dále zmiňuje vybrané výzkumy věnující se této problematice, mezi které řadí: projekt ISRD – Mezinárodní výzkumný projekt, který se zaměřuje na delikventní chování mládeže, Mezinárodní projekt SAHA, který mapuje faktory životního stylu školní mládeže. Dále uvádí výzkumy této oblasti realizované Katedrou sociální patologie a sociologie Univerzity Hradec Králové, Katedrou psychologie Univerzity Palackého v Olomouci a též výzkumy kriminality Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.³⁷

V neposlední řadě je důležité zmínit v rámci kriminality mladistvých kontrolu kriminality mládeže, která svým represivním a preventivním působením drží a omezuje kriminalitu do přijatelných mezí. S ohledem na výskyt sociálně patologických jevů v současné společnosti je důležité, aby jedinec a společnost jako celek cílevědomě předcházela nebo omezovala výskyt takových jevů. Pomocí studia dané problematiky, seznámení se nejen s činiteli deviantního jednání, můžeme nalézat účinné preventivní opatření, směřující k předcházení vzniku a rozvoje těchto jevů. I přes mírný pokles kriminality v posledních dvaceti letech, registrujeme negativní trend v oblasti počítačové kriminality, drogové kriminality a stoupající brutality kriminality mládeže, a právě v těchto oblastech je nutné preventivně působit.

³⁵Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2016* [online]. 2017 [cit. 2018-11-10].

³⁶Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2017* [online]. 2018 [cit. 2018-11-11].

³⁷HOFERKOVÁ, Stanislava. *Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech*. In *Acta sociopathologica IV*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. s. 97-106.

2 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY SE ZAMĚŘENÍM NA LOKALITU JOSEFOV

Sociální vyloučení a sociálně vyloučená lokalita jsou v současné době považovány za jeden z vážných problémů moderního světa. Lokální prostředí je neopomenutelným činitelem v rámci výskytu sociálně patologických jevů. Sociálně vyloučení jedinci, kteří žijí ve vyloučených lokalitách, se adaptují na specifické podmínky dané lokality. Osvojují si tak vzorce chování, které jsou v rozporu s hodnotami společnosti. Důsledkem takového způsobu života je výskyt sociálně patologických jevů. Jedinci na okraji společnosti nestojí obvykle před jedním problémem, ale před problémy, které jsou kumulovány. Propadem na dno přestává být patrné, co je příčinou a následkem vyloučení ze společnosti.

Druhá kapitola bakalářské práce se věnuje definici pojmu sociální vyloučení, specifikuje proces a hlavní indikátory sociálního vyloučení, jednotlivé indikátory dokreslují představu o sociálním vyloučení. Kapitola pojednává o sociálně vyloučené lokalitě, čtenáři dokresluje představu o problematice vyloučených lokalit, doplňuje informace o současné situaci týkající se vyloučených lokalit v České republice. Závěrem kapitoly je čtenáři představeno pevnostní město Josefov, proces postupného sociálního vyloučení města a kritéria sociálně vyloučené lokality, které v současné době naplňuje.

2.1 Charakteristika sociálního vyloučení

Navrátil uvádí, že se poprvé s termínem sociální vyloučení setkáváme v sedmdesátých letech minulého století. Objevuje se ve francouzské literatuře a za autora je označován Francouz Lenoir, který v roce 1974 publikuje knihu s názvem Vyloučení, jeden Francouz z deseti. Tento termín přesně nedefinoval, ale byl zmiňován v kontextu lidí, kteří jsou vyloučeni z nějakého morálního řádu, stávající se marginalizovanými nejen v oblasti práce, ale i ve vztazích ke svému státu.³⁸

Dle Sirovátky, provází vylučování jedinců všechny společnosti. Jedná se o vylučování jedinců, skupin a kolektivů, a to od úplného totálního vyloučení,

³⁸NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. s. 30.

až po vyloučení ze společnosti díky různým individuálním aktivitám. Samotný důvod vyloučení lze popsat jako odsouvání určitých osob a sociálních skupin na samotný okraj společnosti nebo dokonce mimo ni. Vylučování a marginalizování nejsou však jen ti, kteří porušují, zpochybňují a narušují právní a etické normy, zvyky, modely a základní hodnoty společnosti. S vyloučením se setkáváme i v případech, kdy je jedinec odlišný pouhou jinakostí své existence. Sirovátka uvádí: „*Jedinci i skupiny mohou být přitom stále vylučováni jak z lokálního společenství, tak i z širšího společenského řádu. Často se vyloučení spojuje s kontrolou vykonávanou s těmi nejlepšími úmysly a podvolují se zejména ti, pro které není úniku.*“³⁹

Stanovit přesnou definici sociálního vyloučení je obtížné, a to z důvodu, že na sociální vyloučení lze nahlížet z různých pohledů. Je však vhodné a žádoucí nalézt určitou shodu, která umožní sociální vyloučení definovat a nalézt vhodný přístup, který poskytne sociální vyloučení reálně řešit. Při stanovení definice je nutné přihlížet na různé přístupy a vhledy do problematiky sociálního vyloučení.

Navrátil konstatuje: „*Mezi skupiny, které se považují za ohrožené sociálním vyloučením, patří zvláště osamělí rodiče, mladí manželé s dětmi, dlouhodobě nemocní a zdravotně postižení, lidé v penzi a svébytnou kategorii pak tvoří etnické a další menšinové skupiny.*“⁴⁰

Ve své publikaci se Navrátil zaměřil na pět oblastí života, do kterých se reálně sociální vyloučení promítá: chudoba a nízký příjem; omezený přístup na trh práce; nízká míra sociální podpory, řídké nebo neexistující sociální sítě; bydlení a život v kontextu lokality; vyloučení ze služeb. **Chudobou a nízkým příjmem** většinou začíná proces sociálního vylučování. Určité skupiny lidí mají omezený přístup na trh práce. Příčiny jsou různé. Lze je hledat v nedostatečném vzdělání, kvalifikaci, potřebných dovednostech a schopnostech uchazečů o zaměstnání. Nelze si nevšimnout i předsudečných postojů zaměstnavatelů a velké neochotě zaměstnávat specifické skupiny obyvatel. Jedním z podstatných rysů sociálního vyloučení je často **nedostatečný přístup k základním službám**. Ve vyloučených lokalitách je zhoršená dostupnost veřejné dopravy, často chybí

³⁹SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002. s. 14.

⁴⁰NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. s. 15.

možnost základní lékařské péče. Nedostupnou nebo omezenou službou jsou i předškolní a školní zařízení, popř. kluby zaměřené na volnočasové aktivity.⁴¹

Z výše uvedeného lze sociální vyloučení definovat jako určitý proces, který dané jednotlivce, rodiny, případné skupiny nebo celá lokální společenství omezí v přístupu ke zdrojům, které jsou nutné k účasti na sociálním, ekonomickém, politickém a občanském životě společnosti. Tento proces má mnoho příčin a prochází různými fázemi. Jako hlavní příčiny je nutné zmínit chudobu, nízké příjmy, diskriminaci, velice nízkou míru vzdělanosti, poměrně značně zdevastované životní prostředí. V důsledku sociálního vyloučení jsou lidé odštěpeni od běžného života, který má k dispozici většina obyvatel.

Navrátil sociální vyloučení určuje přibližně dle těchto indikátorů:

- větší počet přelidněných bytů,
- menší míra dobrovolných aktivit,
- horší zdravotní stav populace,
- nižší střední délka života,
- nízké vzdělání obyvatel,
- vyšší podíl obyvatel bez bankovních účtů,
- vyšší podíl přečinů a trestných činů (přepadení, loupeží),
- vyšší počet dětí v domácnostech bez práce,
- nízká porodní váha dětí,
- vyšší dětská úmrtnost,
- nízká účast na výuce ve škole,
- vyšší míra porodnosti u dívek v nižších věkových skupinách,
- vyšší počet dětí ve výchovných institucích.⁴²

Podle aktuální Analýzy sociálně vyloučených lokalit ČR z roku 2015, výzkumného projektu Ministerstva práce a sociálních věcí, činí v České republice podíl osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením 14,6 %. Jedná se přibližně o 1,5 milion lidí, z toho téměř 100 tisíc dětí do šesti let a bezmála 180 tisíc lidí starších 65 let. Souhrnný indikátor, určující sociální vyloučení,

⁴¹NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. s. 34.

⁴²Tamtéž s. 35.

zahrnoval tři položky: míru ohrožení příjmovou chudobou, míru materiální deprivace a míru nízké pracovní intenzity.⁴³

V současné moderní společnosti se sociální vyloučení stává součástí života a společnost jej přijímá různými způsoby. Začíná se prohlubovat propast mezi společenskými vrstvami. Rodina i jedinec se často ocitají v pozici, kdy jsou sociálně vyloučeni a odkázáni na záchranou sociální síť. Sirovátka dokonce uvádí, že: „Z vyloučených a z příslušníků hlavního proudu společnosti se stávají vzájemně cizinci.“⁴⁴ V samotném pojetí vyloučení lze spatřovat i možná rizika. Masmédia přispívají ke zprostředkování ne vždy pravdivých informací o různých lokalitách, jedincích či komunitách. Dochází tak ke zkreslování pojetí žití ve vyloučených lokalitách. Vzrůstá strach i obavy ze společného soužití, zvláště v případě soužití etnických skupin.

Zdrojem sociální distance může být i skutečná averze, jejíž prameny hledejme v negativních zkušenostech s druhou skupinou. Lisá ve své publikaci uvádí: „Sociální distance je jedním ze zdrojů, který nepochybně vedl k sociálnímu vyloučení, a toto sociální vyloučení bude do budoucna váhu sociální distance zvyšovat.“⁴⁵

2.2 Sociálně vyloučená lokalita

Jednou z oblastí sociálního vyloučení je i **charakter lokality**, v níž se sociální vyloučení projevuje. Vyloučená lokalita má specifické znaky, které nelze přehlédnout.

Nikolai a Sedláčková k sociálně vyloučené lokalitě uvádí: „Sociálně vyloučená lokalita – špatná adresa, čtvrť, ve které nikdo nechce bydlet, přesto se každým rokem zvětšuje, konečná stanice, špinavá ulice v centru města nebo osamělý dům na periferii přeplněný lidmi. Místo, o jehož obyvatelích kolují ty nejhorší pověsti. Na tohle místo se nechodí. Málokdo v něm tedy byl, ale všichni z doslechu vědí, jak to tam vypadá. Většinou je z něj těžká cesta pryč.“⁴⁶ Taková lokalita je většinou špinavá, odlehlá, nebezpečná.

⁴³Evropský sociální fond v ČR. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. 2015 [cit. 2017-12-03].

⁴⁴SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002. s. 21.

⁴⁵LISÁ, Helena. *Romové v České republice (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. s. 37.

⁴⁶NIKOLAI, Tomáš a SEDLÁČKOVÁ, Petra. *Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Vyd. 1. Praha: Člověk v tísni, 2007. s. 12.

Nikolai a Sedláčková uvádí **konkrétní znaky lokality**, kterou můžeme označit za vyloučenou. V případě sociálně vyloučené lokality nezáleží na velikosti dané lokality, může se jednat o jediný dům, seskupení domů, ulici, či celou městskou čtvrť, lokalita může být vyloučena prostorově. Občanská dostupnost a vybavenost ve vyloučené lokalitě je nedostatečná, či nulová, lokalita je izolována, v jejím okolí není dostatek pracovních příležitostí. Domy jsou ve špatném stavu, nikdo je neudrzuje, hygienické podmínky neodpovídají standartu a jsou nevyhovující, lokalita se prokazuje hlukem jak ve dne, tak v noci. Okolí nemá o dané lokalitě dobré mínění, obyvatelé jsou svojí adresou stigmatizováni. Obyvatelé žijí na stejném dně, sociální vzestup, či odchod z lokality je velmi těžký, mnohdy nemožný. Lokalita brání rozvoji svému okolí, většinou se rozrůstá samovolně, ale i sestěhováním ze strany obce. Z důvodu zvýšeného výskytu sociálně patologických jevů je potřeba vynakládat více prostředků na ostrahu. S rostoucím počtem obyvatel v sociálně vyloučené lokalitě se výše zmíněné negativní jevy prohlubují.⁴⁷

Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice z roku 2015, výzkumný projekt Ministerstva práce a sociálních věcí, obecně definuje vyloučenou lokalitu jako prostor, dům, ulici či celou čtvrť, kde je značná koncentrace jedinců, u kterých lze identifikovat znaky spojené se sociálním vyloučením. Základní charakteristiku sociálního vyloučení lokalit definuje jako souběh mnohých faktorů. Uvádí, že je často spojeno a projevuje se zejména (ne však pouze) **prostorovým vyloučením, nízkou mírou vzdělanosti, nízkou kvalitou bydlení, špatnými hygienickými podmínkami a zvýšeným výskytem rizikových forem chování**.⁴⁸

V rámci výše uvedeného výzkumného projektu považují autoři výzkumu za sociálně vyloučenou lokalitu takovou, ve které dochází ke koncentraci více než 20 osob, kteří žijí v nevyhovujících podmínkách, což indikuje počtem příjemců příspěvku na živobytí. Tato definice byla vypracována na základě analýzy dokumentů a studií týkajících se sociálního vyloučení. Primární ukazatele indikující míru sociálního vyloučení si zpracovatel stanovil dle hlavních oblastí strukturujících sociální vyloučení: vyloučení z trhu práce, kontakt se sociálním prostředím, přístup k veřejným službám, způsoby řešení osobních situací, míra politické participace.⁴⁹

⁴⁷NIKOLAI, Tomáš a SEDLÁČKOVÁ, Petra. *Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Vyd. 1. Praha: Člověk v tísni, 2007. s. 12-13.

⁴⁸Evropský sociální fond v ČR. *Sociálně vyloučená lokalita* [online]. 2015 [cit. 2018-11-07].

⁴⁹Evropský sociální fond v ČR. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. 2015 [cit. 2017-12-02].

Situace v České republice

Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice z roku 2015 uvádí přínosné závěry. Mimo jiné sděluje, že lze předpokládat, že počet lidí žijících v sociálně vyloučených lokalitách se pohybuje mezi 95 tisíci až 115 tisíci. Celkem bylo v 297 městech a obcích České republiky identifikováno 606 sociálně vyloučených lokalit, to je dvojnásobně více, než ukázaly výsledky předešlé Analýzy sociálně vyloučených lokalit z roku 2006 (viz příloha A bakalářské práce). S touto Analýzou lze srovnávat, například v porovnání s rokem 2006 přibylo v těchto lokalitách obecně chudých, velmi často nezaměstnaných, zadlužených lidí, s nízkým vzděláním.⁵⁰

2.3 Lokalita Josefov

Josefov, část východočeského města Jaroměř, byl vystavěn jako pevnostní město na konci 18. století za účelem obrany před předpokládaným příchodem pruských vojsk. I přes to, že svého původního účelu Josefovské opevnění nedostalo, vojenský význam si udržely alespoň budovy uvnitř města, koexistovala zde armáda a civilní obyvatelstvo, nicméně již v této době hradby a podzemní chodby pevnosti nebyly udržovány. Za první světové války vznikl v Josefově a jeho blízkém okolí rozsáhlý zajatecký tábor, který čítal přes 38 000 vězňů mnohých národností. V průběhu druhé světové války našlo město uplatnění pro vojenský výcvik. V roce 1948 bylo město Josefov sloučeno se sousedním městem Jaroměř. Za doby okupace sovětskými vojsky domy v Josefově nebyly udržovány a bytový fond chátral. Okupace sovětskými vojsky a zchátralost domů zapříčinil pozvolný trend depopulace města.⁵¹

Z Josefova hromadně odcházely celé rodiny „starousedlíků“ za lepšími bytovými podmínkami do nových sídlišť v Jaroměř. Jimi opuštěné, především nevyhovující byty, byly přidělovány občanům, kteří z různých důvodů neměli možnost získat vhodnější bydlení. Josefov byl stále více asociován s romskou populací a dalšími jinde nebytovatelnými osobami, které jej nově obývaly. Od první poloviny devadesátých let začala Josefov postupně opouštět sovětská a později i česká armáda, která byla po mnoho desetiletí významným

⁵⁰Evropský sociální fond v ČR. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. 2015 [cit. 2017-12-02].

⁵¹Pevnost Josefov. *Stručná historie pevnostního města Josefova* [online]. 2014 [cit. 2018-11-06].

zaměstnavatelem místních obyvatel, s čímž souvisel následný nárůst nezaměstnanosti. Též zde byly rušeny obchody, služby a sportoviště s odkazem na dostupnost v blízké Jaroměři. Nejvýznamnější opuštěné vojenské objekty, v podobě dělostřelecké kasárny a vojenské nemocnice, se nedaří dodnes vhodně využít, pronajmout, či najít finanční prostředky na rozsáhlejší rekonstrukci. Příčinou je zejména rozlehlost objektů.

Velmi výstižně a souhrnně charakterizuje městskou část Josefov Analýza stávající situace a potencialů v Josefově z roku 2014: „*Josefov je ve velmi složité situaci. Řeklo by se, že má „naloženo“: historie, památka, armáda a léta jejího působení, uzavřenost a oddělenost od zbytku města, nadrozměrné objekty, které ztratily původní využití a smysl, sestěhování sociálně slabších rodin z jiných městských částí Jaroměře, pověst ghetta, úbytek tradičních pracovních příležitostí...*“⁵²

Sociálně vyloučené je především centrum, střed města, kde se nachází již zmíněné opuštěné vojenské objekty a téměř neobyvatelné domy, které jsou obývány sociálně vyloučenými občany města. Sociální vyloučení se netýká zbylého okolí Josefova, například při výjezdu z Josefova, směrem na Rasošky, můžeme pozorovat zástavbu rodinných domů.

O Josefově, jako o sociálně vyloučené lokalitě pojednává zmíněná Analýza stávající situace a potencialů v Josefově z roku 2014, kdy autoři výzkumu zmiňují některá kritéria týkající se sociálně vyloučených lokalit – například **dostupnost práce**, kdy obyvatelé Josefova při realizaci výzkumu zmiňovali zkušenost s diskriminací na lokálním trhu práce. Dalším naplněným kritériem je **špatný stav domů, bytů** v Josefově, autoři výzkumu zmiňují nákladnost bytů na energie, či skupování bytů soukromníky, kteří následně byty pronajímají za neadekvátní ceny a tím jsou obyvatelé nuceni vynaložit neúměrné náklady v porovnání s kvalitou těchto bytů. Naopak **občanská dostupnost a vybavenost** vzešla z výzkumu s pozitivními hodnotami a též je důležité zmínit, že Josefov není sociálně vyloučený z hlediska prostoru.⁵³

52Agentura pro sociální začleňování. *Analýza stávající situace a potencialů v Josefově* [online]. 2014 [cit. 2018-11-07].

53Tamtéž.

Agentura pro sociální začleňování,⁵⁴ která je jedním z odborů Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, na svých internetových stránkách řadí Josefov mezi sociálně vyloučené lokality, s kterými dříve spolupracovala v rámci podpory obcí, jež se potýkají s problematikou sociálního vyloučení. Uvádí, že sociální vyloučenost lokality Josefov vyplývá **především z neobsazenosti bytů**, občané odsud odchází a noví nepřichází, zmiňuje **výskyt sociálně patologických jevů**.

Další kritéria sociálního vyloučení, které lokalita naplňuje, jsou zajisté **negativní vnímání okolí**, značný **hluk v lokalitě**, především ve večerních hodinách. Přesun Městské policie Jaroměř do této části města, rozsáhlý kamerový systém a podpora prevence sociálně patologických jevů Asistenty prevence kriminality, mají taktéž vypovídající hodnotu. Dle výše uvedených údajů Josefov i v současné době naplňuje většinu kritérií sociálně vyloučené lokality.

Sociální vyloučení je jev, který je v posledních letech častým tématem naší společnosti. Problémy spojené se sociálním vyloučením se stále častěji objevují v řadě měst, obcí a regionů České republiky a je potřeba nalézt vhodnou koncepci pro řešení příčin vzniku i následků a problémů spojených se sociálním vyloučením. Jedním z těchto souvisejících problémů je výskyt sociálně patologických jevů, se kterými se v sociálně vyloučených lokalitách setkáváme častěji.

⁵⁴Agentura pro sociální začleňování. *Jaroměř: O lokalitě* [online]. 2014 [cit. 2018-11-06].

3 KRIMINALITA MLADISTVÝCH V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITĚ JOSEFOV

Následující empirická část bakalářské práce je zaměřena na mapování problematiky kriminality páchané mladistvými v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. Pro empirickou část práce byl zvolen výzkum kvalitativní. Pomocí metody polostrukturovaných rozhovorů, se výzkumné šetření zaměřuje na hodnocení problematiky kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, a to z pohledu specializovaných odborníků oblasti prevence kriminality. Kapitola se věnuje strategii výzkumného šetření, metodám a technikám, které byly využity při sběru dat, výzkumnému vzorku a analýze získaných dat výzkumu.

3.1 Koncepce výzkumného šetření

Výzkumné šetření je koncipováno do hlavního cíle empirického šetření, který doplňují výzkumné otázky, pomáhající výzkumnému šetření k naplnění hlavního cíle a k ucelenému pochopení dané problematiky. Cíl empirické části práce tím konkretizuje cíl bakalářské práce, jehož náplní je analyzovat sociálně patologické jevy u mladistvých ve vyloučené lokalitě Josefov, zmapovat problematiku výskytu těchto jevů v dané lokalitě a navrhnout možná preventivní opatření.

Hlavní cíl výzkumného šetření:

Zjistit, jak respondenti hodnotí problematiku kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov.

Výzkumné otázky

V rámci hlavního cíle výzkumného šetření byly stanoveny následující výzkumné otázky (VO):

VO1. Je z pohledu respondentů kriminalita nejčastěji zastoupeným sociálně patologickým jevem u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov?

VO2. Kterí činitelé mají nejvýznamnější vliv na výskyt kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov?

VO3. Která realizovaná preventivní opatření respondenti mapují a jaká další preventivní opatření zaměřená na kriminalitu mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov navrhnou?

Tazatelské otázky

Jednotlivé výzkumné otázky se odrážejí do stanovených tazatelských otázek, které tvoří základní osnovu polostrukturovaného rozhovoru (TO):

VO1. Je z pohledu respondentů kriminalita nejčastěji zastoupeným sociálně patologickým jevem u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov?

TO1. Jak vnímáte současný stav výskytu sociálně patologických jevů u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov?

TO2. S kterými sociálně patologickými jevy u mladistvých se setkáváte v rámci výkonu své profese?

TO3. Který z Vámi zmíněných sociálně patologických jevů se vyskytuje v dané lokalitě u mladistvých nejčastěji?

VO2. Kterí činitelé mají nejvýznamnější vliv na výskyt kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov?

TO4. Kterí činitelé mají rozhodující vliv na kriminální jednání mladistvých v Josefově?

TO5. Jaký význam přisuzujete lokálnímu prostředí jako činiteli kriminálního jednání mladistvých v Josefově?

VO3. Která realizovaná preventivní opatření respondenti mapují a jaká další preventivní opatření zaměřená na kriminalitu mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov navrhují?

TO6. Jaká preventivní opatření jsou realizována vůči kriminálnímu jednání mladistvých?

TO7. Pokládáte realizovaná preventivní opatření za dostačující a efektivní?

TO8. Jaká další preventivní opatření případně navrhujete?

3.2 Metodologie sběru dat

K naplnění výzkumného cíle byla použita kvalitativní výzkumná strategie, která umožnila analyzovat jedinečné názory a postoje aktérů výzkumného šetření.

Sběr dat byl realizován za využití výzkumné kvalitativní metody rozhovoru, pro účely výzkumného šetření byl použit polostrukturovaný rozhovor, kdy byla základními tazatelskými otázkami dána struktura rozhovoru. Výběr této metody

se odvíjel od požadovaných typů informací a od koho tyto informace budou získávány, přičemž respondenti byly vybráni záměrně. Jak uvádí Gavora, cílem rozhovoru je získat informace, jak respondent nahlíží na danou problematiku, získané informace jsou subjektivními názory respondentů. Polostrukturovaný rozhovor je metoda, jenž má stanovenou základní strukturu tazatelských otázek, tyto základní otázky směřují k získání dat potřebných k účelům výzkumného šetření. Rozhovor s takto předem stanovenými otázkami je doplňován dalšími otázkami v závislosti na tom, jak se rozhovor postupně vyvíjí.⁵⁵ Odpovědi respondentů je tak možné doplnit o další otázky, které mohou vést k lepšímu pochopení odpovědí.

Celkem byly realizovány tři rozhovory s odborníky v oblasti prevence, kteří působí ve vyloučené lokalitě Josefov. Rozhovory probíhaly na pracovištích zvolených respondentů. Byly realizovány v předem stanovený termín a čas, dle předešlé domluvy, v listopadu roku 2018. K záznamu dat byla použita metoda zaznamenávání odpovědí do vlastního, předem vytvořeného poznámkového formuláře. Nahrávání rozhovorů nebylo shledáno vhodným, neboť si respondenti přáli zachovat anonymitu.

Na začátku jednotlivých rozhovorů byl představen obsah této bakalářské práce. Respondenti byli uvedeni do dané problematiky tématu a seznámeni s koncepcí výzkumného šetření. Respondenti tedy byli předem seznámeni s použitím získaných dat a také se zachováním jejich anonymity. Rozhovor probíhal nedirektivním přístupem ze strany tazatele. Otázky byly kladeny jednotlivě, v průběhu rozhovoru byly doplňovány dalšími otázkami, potřebnými k orientaci v odpovědích respondentů. Tazatel se též snažil podněcovat respondenta k sdělení dalších podrobností a zároveň se snažil zůstat neutrální vůči obsahu rozhovoru.

3.3 Výzkumný vzorek

Pro výzkumnou metodu byli zvoleni specializovaní odborníci oblasti prevence kriminality, kteří působí v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, či se jejich působnost přímo dotýká dané lokality. Jak již bylo uvedeno výše, cílem empirické části práce je zhodnotit kriminalitu mladistvých ve vyloučené lokalitě Josefov. Tento cíl konkretizuje cíl bakalářské práce, kterým je analyzovat sociálně patologické jevy

⁵⁵GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. Vyd. 2. Brno: Paido, 2010. s. 201-202.

u mladistvých ve vyloučené lokalitě Josefov, zmapovat problematiku výskytu těchto jevů v dané lokalitě a navrhnout možná preventivní opatření.

Pomocí dostupných zdrojů byly zmapovány subjekty, působící v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. Z možných subjektů se výběr zúžil na ty, kteří se ve své praxi setkávají s kriminalitou mladistvých. Zkušenosti s kriminalitou mladistvých byly důležitým kritériem výběru výzkumného vzorku. Dalším důležitým kritériem výběru bylo preventivní působení vybraných odborníků v dané lokalitě, především z důvodu subjektivního hodnocení realizovaných preventivních opatření v Josefově. Těmito kritérii byli vybráni následující odborníci:

- **kurátorka pro děti a mládež (oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odbor sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu v Jaroměři),**
- **lektor oddělení prevence kriminality Městské policie Jaroměř,**
- **koordinátor prevence kriminality (odbor sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu v Jaroměři).**

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný sociální pracovník, působící v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí, která jsou součástí sociálních odborů jednotlivých městských úřadů. Kurátor pro děti a mládež se v rámci své pracovní náplně setkává s mládeží, která má „výchovné problémy“, obecně lze říci s mládeží, jež se negativním způsobem potýká se sociálně patologickými jevy. Zajišťuje opatření směřující k prevenci, omezení či zamezení opakování negativního vlivu na vývoj dítěte či mladistvého. Dotazovaná kurátorka pro děti a mládež působí v lokalitě Josefov necelé dva roky.

Lektor oddělení prevence kriminality Městské policie Jaroměř se při běžném výkonu služby setkává s kriminálním jednáním mladistvých. Jako lektor prevence kriminality se navíc věnuje přípravě a realizaci preventivních opatření. Oddělení prevence kriminality Městské policie Jaroměř k dnešnímu dni čítá tři lektory, kteří zaměřují preventivní činnost na všechny věkové kategorie osob žijících v Jaroměři – Josefově. Mezi hlavní preventivní aktivity tohoto oddělení patří mimo jiné prevence zaměřená na sociálně patologické jevy. Vybraný respondent působí jako lektor prevence kriminality sedm let.

Koordinátor prevence kriminality metodicky spolupracuje se státními a nestátními institucemi, které se podílejí na realizaci prevence kriminality. Především úzce spolupracuje s Policí České republiky a Městskou policií.

Do činností, které koordinátor prevence kriminality vykonává, můžeme zařadit analytickou činnost, soustavné sledování a vyhodnocování vývoje kriminality ve městě Jaroměř. Dále zpracovává plány prevence kriminality na víceleté období a každoroční bezpečnostní analýzu a program prevence kriminality pro spádovou oblast Jaroměře. Vybraný respondent je též sociálním kurátorem a koordinátorem protidrogové politiky. Funkci koordinátora prevence kriminality vykonává již šestým rokem.

3.4 Analýza získaných dat výzkumného šetření

V následující kapitole jsou analyzována data získaná od respondentů realizovaných rozhovorů. Odpovědi jsou zpracovány v rámci jednotlivých výzkumných otázek (VO), které pomáhají k naplnění hlavního cíle a poskytují ucelené pochopení výzkumného problému. Tyto výzkumné otázky byly stanoveny na začátku výzkumného šetření a odrážejí se do stanovených tazatelských otázek (TO), které tvořily základní osnovu rozhovorů. Každá výzkumná otázka je tedy rozpracována podle tazatelských otázek, kdy v závěru je vždy drobné shrnutí a porovnání získaných dat.

3.4.1 Kriminalita mladistvých v Josefově (VO1)

Výzkumná otázka zahrnovala tři tazatelské otázky, které byly zaměřeny na výskyt sociálně patologických jevů u mladistvých v Josefově. Cílem tohoto okruhu bylo zjistit, jak respondenti vnímají výskyt sociálně patologických jevů v současné době. Zda svými odpověďmi dospějí k závěru, že nejčastějším sociálně patologickým jevem u mladistvých v dané lokalitě je kriminalita.

TO1. První tazatelská otázka byla zaměřena na to, jak respondenti vnímají současný stav výskytu sociálně patologických jevů u mladistvých v lokalitě Josefov.

Kurátorka pro děti mládež uvedla, že pociťuje značný výskyt sociálně patologických jevů u mladistvých v dané lokalitě. Ve srovnání s ostatními lokalitami v Jaroměři, ve kterých též působí, uváděla, že některé patologické jevy se v Josefově vyskytují častěji, například verbální agrese. Zhodnotila, že se v dané lokalitě vyskytuje téměř většina patologických jevů a deviantní formy jednání mladistvých, nejméně však sebevražednost a patologické hráčství u mladistvých jedinců.

Lektor prevence kriminality sdělil, že celkově přibývá problémů s tzv. sociálním podtextem, jako je domácí násilí, narušování občanského soužití. Dále se domnívá, že na vzestupu je prostituce, která je provozována ve skryté podobě. U mladistvých se velmi často vyskytují látkové závislosti, ale i agrese ve formě vandalismu či šikany.

Koordinátor prevence kriminality sdělil, že se patologické jevy u mladistvých v Josefově vyskytují v hojně míře, nicméně nepociťuje dramatický nárůst či zvýšený výskyt určitého patologického jevu. Sdělil, že se doposud neseťkal se sebevraždou mladistvého.

TO2. Druhá tazatelská otázka byla zaměřena na zmapování konkrétních patologických jevů u mladistvých v Josefově, se kterými se odborníci setkávají v rámci výkonu své profese.

Kurátorka pro děti a mládež registruje značný výskyt majetkové kriminality mladistvých, látkových závislostí, šikany a agrese, ale i výskyt prostituce. *„Kriminalita mladistvých má podobu drobných krádeží, poškozování cizích věcí výtržnictví a v neposlední řadě sprejerství“.* Dále uvedla, že se setkává s látkovými závislostmi, mladiství užívají nejčastěji marihuanu a pervitin. V Josefově se setkává spíše s verbální agresí mladistvých. Ve své profesi se v nedávné době setkala i se sextingem. Uvedla, že vývoj sextingu a kyberšikany vnímá ve stejné míře jako v ostatních lokalitách, sociálně vyloučení jedinci nejsou v oblasti elektronické komunikace, jakkoliv omezení. Naopak u mladistvých v Josefově vnímá bohaté zkušenosti s kyberprostorem, odvíjí se to od hodnotového systému jedinců, kdy téměř každý mladistvý vlastní telefon s internetovým připojením.

Lektor prevence kriminality se ve své profesi strážníka setkává s celou škálou sociálně patologických jevů u mladistvých v této lokalitě. Nejčastěji s kriminalitou, látkovými závislostmi a s tím spojenou agresí ve formě násilí proti jiným osobám či majetku. Setkává se též se skrytě provozovanou prostitucí, šikanou. Dále uvedl: *„Trendové patologické jevy například kyberšikana, se vyskytují bez ohledu na ekonomický status jednotlivce, to souvisí s jiným nastavením priorit a životních hodnot. Moderní televize, dotykový telefon či značkové oblečení jsou často na prvním místě před významnějšími hodnotami.“*

Koordinátor prevence kriminality shodně s ostatními respondenty uvedl, že se v rámci výkonu své profese setkává s agresí, šikanou, kriminalitou mladistvých. Sdělil, že porovnáním roku 2010 a roku 2017 pozoruje značný pokles kriminality,

nicméně v roce 2017 nepatrně celková kriminalita oproti roku 2016 stoupla. Nejčastěji se jedná o majetkovou kriminalitu. Dále se setkává látkovými závislostmi. Shodně s ostatními respondenty uvedl, že i mladiství v Josefově jsou zdatnými uživateli sociálních sítí, s čímž se pojí další sociálně patologické jevy.

TO3. Třetí tazatelská otázka směřovala k označení nejčastěji se vyskytujícího sociálně patologického jevu u mladistvých v lokalitě Josefov, výběrem z jevů, které respondenti označili v tazatelské otázce TO2.

Všichni tazatelé shodně uvedli, že se v sociálně vyloučené lokalitě Josefov nejčastěji setkávají s kriminalitou mladistvých. Shodně též označili, že u mladistvých registrují nejvíce majetkové kriminality, následuje kriminalita násilná a nejméně je zastoupena kriminalita mravnostní.

- **Vyhodnocení VO1**

Dle odpovědí respondentů je možné říci, že v současné době všichni respondenti **vnímají značný výskyt sociálně patologických jevů u mladistvých** v Josefově. Respondenti shodně uvedli, že se v rámci výkonu své profese setkávají u mladistvých jedinců s **látkovými závislostmi**, též shodně zmiňovali **výskyt šikany a agrese**, která má spíše verbální podobu. Nikdo z respondentů se do současné doby nenesetkal s patologickým hráčstvím a sebevražedností mladistvých. Celkově je možné shrnout, že dle názoru respondentů je **kriminalita nejčastěji zastoupeným sociálně patologickým jevem u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. Převažuje kriminalita majetková, následuje kriminalita násilná a nejméně zastoupenou je kriminalita mravnostní**, toto pořadí je shodné s výskytem kriminality mladistvých na celém území České republiky v roce 2017, dle statistických přehledů Policie České republiky.

3.4.2 Činitelé kriminality mladistvých v Josefově (VO2)

Pro vyhodnocení výzkumné otázky VO2 byly respondentům pokládány otázky zaměřené na vnější činitele, kteří mají vliv na výskyt sociálně patologických jevů. Cílem bylo zjistit, kterému z vnějších činitelů, respondenti přisuzují nejvýznamnější vliv na výskyt kriminality mladistvých v dané sociálně vyloučené lokalitě.

TO4. V této otázce respondenti uváděli vnější činitele, kteří mají rozhodující vliv na kriminální jednání mladistvých v Josefově.

Kurátorka pro děti a mládež jednoznačně na první místo mezi nejvýznamnější činitele staví vrstevnické skupiny, přičemž pozorováním centra vyloučené lokality dochází k zjištění, že se zde pohybuje mnoho mládežnických part, protkaných sociálně patologickými jevy. Dále uvedla: „*Mnoho rodin je dysfunkčních, neplní základní funkce současné rodiny, které jsou dozajista nejdůležitější z hlediska vývoje dítěte, z tohoto důvodu velký vliv na výskyt kriminality přisuzují též rodině.*“

Lektor prevence kriminality se domnívá, že rozhodující vliv má zcela nevyhovující rodinné prostředí. Pozoruje absenci osobní odpovědnosti vůči právnímu systému a obecně k uznávaným společenským hodnotám. „*Poměrně častá je absence potřeby vzdělávání se.*“ Dále uvedl, že významným příspěvkem, který má ve svém důsledku vliv nejen na kriminální jednání, může být laxnost, doslova „profesní slepota“. Problém spatřuje v nedostatku odvahy některých pracovníků státní správy a samosprávy, pedagogů, výchovných pracovníků, případně příslušníků bezpečnostních složek. Syndrom vyhoření, nedostatek odvahy jednotlivých subjektů, pramenící z profesní skepse, únavy nebo legislativní nejistoty.

Koordinátor prevence kriminality sdělil, že dle jeho názoru mají nejvýznamnější vliv vrstevnické skupiny. V rámci tohoto činitele můžeme pozorovat, že již dítě mladšího školního věku z vyloučené lokality, tráví mnohem více volného času ve vrstevnické skupině nežli s rodinou. Tímto může být jeho vývoj ovlivňován negativním směrem k delikventnímu jednání.

TO5. Otázka se zaměřovala na hodnocení významu lokálního prostředí v rámci činitelů kriminálního jednání mladistvých v Josefově.

Všichni respondenti se shodli, že vliv lokálního prostředí na výskyt kriminality mladistvých v Josefově je významný. Lektor prevence kriminality poznamenal, že velký vliv s sebou nese sociální prostředí, které spoluvytváří hodnotový systém jednotlivce. V Josefově pozoruje: „*...rozbité a špinavé fasády většiny domů, které ekonomicky motivovaní soukromníci pronajímají sociálně slabším rodinám, častý nepořádek na ulicích, to vše nijak nemotivuje jednotlivce k lepšímu sociálnímu chování...*“

• **Vyhodnocení VO2**

Ve výzkumné otázce VO2 bylo zjišťováno, kteří činitelé mají nejvýznamnější vliv na výskyt kriminálního jednání mladistvých v Josefově. Respondenti uvedli, že nejvýznamnější vliv přisuzují **vrstevnickým skupinám a dysfunkčním rodinám.**

V Josefově u vrstevnických skupin sledují silný pocit jedinců příslušnosti ke skupině, jedinci dané skupiny mají totožné hodnoty a vlastní normy. Respondenti poznamenali, že na rozvoj osobnosti mají značný vliv, vštěpují svým členům pravidla a vzory chování. Dalším významným činitelem je dle názoru respondentů rodina, která neplní základní potřeby jedince a označují ji za dysfunkční. Lektor prevence kriminality dokonce podrobně popsal problematiku rodin v Josefově, odvíjející se od sociálního vyloučení členů rodiny. Dále se významným faktorem jeví **profesní vyhoření, laxnost, nedostatek odvahy či legislativní nejistota pracovníků působících v dané lokalitě**. Vzhledem ke specifickým rysům Josefova a jeho sociálnímu vyloučení, respondenti přisuzují **významný vliv lokálnímu prostředí**, jako činiteli nejen kriminálního jednání mladistvých v dané lokalitě.

3.4.3 Preventivní opatření v Josefově (VO3)

Výzkumná otázka zahrnovala tazatelské otázky, které přispěly k zmapování současných preventivních opatření, jež jsou v Josefově realizována různými subjekty. Dále prostřednictvím otázek respondenti zhodnotili, zda jsou realizovaná preventivní opatření dostatečná a efektivní, případně jaká další preventivní opatření by bylo možné pro omezení či snížení výskytu kriminálního jednání mladistvých v Josefově navrhnout.

TO6. Prostřednictvím této otázky respondenti mapovali preventivní opatření realizovaná v Josefově. Respondenti vesměs shodně vyjmenovali a popsali preventivní opatření realizovaná v Josefově. Každý z respondentů se ve své odpovědi detailněji věnoval preventivním programům, kterých je účasten, či jsou mu více známy.

Kurátorka pro děti a mladistvé zmínila systém včasné intervence v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí, funkci Týmu pro mládež okresu Náchod, jenž hledá cesty k řešení kriminality dětí a mládeže na okresní úrovni. Dále popsala primární prevenci realizovanou na Základní škole Jaroměř – Josefov, terénní práci v rámci sociálně aktivizačních služeb Střediska Milíčův dům a terénní sociální práci Města Jaroměř.

Lektor primární prevence se v otázce věnoval popisu přednášek a besed realizovaných v rámci primární preventivních programů pro školy v dané lokalitě. Zmínil rozsáhlý městský kamerový systém v dané lokalitě, umístění základny

Městské policie Jaroměř a její nepřetržitý provoz v Josefově, hlídkovou činnost strážníků. Též uvedl preventivní působení Asistentů prevence kriminality.

Koordinátor prevence kriminality se zaměřil na preventivní činnost Policie České republiky a Městské policie Jaroměř a na preventivní působení organizace Laxus z.ú. Dále uvedl jednotlivé strategické cíle preventivních aktivit, které jsou součástí Plánu prevence kriminality Jaroměř 2016–2021, například snížení výskytu delikventní činnosti u dětí a mládeže žijící v lokalitách ohrožených sociálním vyloučením.

TO7. V této otázce byli respondenti dotazováni, zda si myslí, že jsou realizovaná preventivní opatření dostatečná a efektivní.

Kurátorka pro děti a mládež uvedla, že je vždy prostor pro nové podněty, většinu preventivních opatření hodnotí jako efektivní, nicméně u některých dochází k „okoukání“. Uvedla tak v souvislosti se snahou smysluplně naplnit trávení volného času mladistvých v Josefově. Sdělila, že v minulosti bylo realizováno již několik pokusů o „stažení dětí z ulic“, bohužel mnohdy došlo ke ztrátě zájmu cílové skupiny programů. Zmínila, že za nedostatečné preventivní působení považuje sníženou aktivitu ze strany Policie České republiky, kdy je tato oblast kompenzována zdroji Městské policie Jaroměř.

Lektor prevence kriminality obecně hodnotí preventivní programy za efektivní, nicméně podotkl, že činnost strážníků je efektivní pouze u jevů, které se odehrávají na veřejně přístupných místech, kromě zákroků, kdy je strážník povolán k služebnímu zákroku. *„Strážníci nemohou svou činností přímo omezit sociálně patologické jevy, vznikající a odehrávající se v domácím, školním, výchovném a jiném prostředí, proto je kladen důraz na primární prevenci.“*

Koordinátor prevence kriminality uvedl, že se daří plnit jednotlivé strategické cíle a priority stanovené v Plánu prevence kriminality Jaroměř 2016–2021, preventivní opatření hodnotil jako dostatečné a efektivní, což odůvodnil historickým poklesem kriminálního jednání mladistvých ve vyloučené lokalitě Josefov.

TO8. Tato otázka směřovala k návrhům dalších možných preventivních opatření.

Kurátorka pro děti a mladistvé sdělila, že registruje méně preventivních aktivit Policie České republiky a ocenila by, kdyby se této oblasti věnovala více. Dále sdělila, že by bylo vhodné zrealizovat více programů zaměřených na problematiku spojenou s kyber prostorem, preventivní působení v této oblasti

je v dané lokalitě spíše nárazovou záležitostí. Dále by uvítala obnovení peer programů, které by byly realizovány prostřednictvím odborně informovaných vrstevníků.

Lektor prevence kriminality obecně navrhl legislativní změny a posílení kompetencí na základě jednotlivých resortů školství, policie, sociálních věcí a soudů. „*Konkrétně jsem pro navýšení stavu strážníků bezpečnostních složek v Jaroměři.*“ Podpořil by všechny možnosti čerpání finančních prostředků z konkrétních grantů na rekonstrukci historických budov, na kultivaci prostředí dané lokality, což by ve svém důsledku mohlo též preventivně působit. V neposlední řadě kladl důraz na nastolení jiného systému v povinnostech pronajímatelů bytů či domů.

Koordinátor prevence kriminality uvedl, že považuje realizovaná preventivní opatření za dostatečná a v současné době nenavrhuje další preventivní opatření.

• Vyhodnocení VO3

Respondenti zmapovali preventivní opatření zaměřená na mládež, která jsou v Josefově v současné době realizována. Jedná se o **rozsáhlé preventivní aktivity** různých subjektů, které působí přímo v lokalitě nebo se prevencí v lokalitě zabývají v rámci plánování preventivních opatření. V otázce, zda jsou tyto aktivity dostačující, se rozchází odpovědi koordinátora prevence kriminality s odpověďmi zbylých dvou respondentů. Koordinátor prevence kriminality vnímá **realizovaná opatření jako dostatečná, nicméně zbylí dva respondenti vnímají prostor pro nová opatření.** Mezi další vhodná opatření by navrhovali zařadit **více preventivních činností ze strany Policie České republiky a více preventivních aktivit zaměřených na problematiku kyberšikany, sextingu, kybergroomingu a kyberstalkingu.** Dále by bylo vhodné aplikovat primární prevenci prostřednictvím **peer programů.** Kromě obecných **legislativních změn a posílení kompetencí jednotlivých resortů,** bylo navrhováno **aktivní čerpání finančních zdrojů na rekonstrukci rozsáhlých objektů** a na kultivaci prostředí dané lokality, přičemž v důsledku by mohlo dojít k omezení některých sociálně patologických jevů například vandalismu. Vhodné by též bylo **navýšení stavu strážníků bezpečnostních složek** v Jaroměři, a **zpřísnění legislativních podmínek** při pronajímání bytů či domů.

3.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Předmětem výzkumného šetření bylo zjistit, jak odborníci oblasti prevence hodnotí kriminalitu mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. Na základě povahy tématu bakalářské práce a koncepce výzkumného šetření, byl realizován kvalitativní výzkum pomocí metody polostrukturovaných rozhovorů s odborníky oblasti prevence kriminality, působícími v dané lokalitě. Hlavní cíl výzkumného šetření doplňovaly tři výzkumné otázky, jednotlivé výzkumné otázky se odrážely ve stanovených tazatelských otázkách. Tazatelské otázky pak tvořily základní osnovu tří realizovaných rozhovorů.

Dle zjištěných výsledků v rámci výzkumného šetření se domnívám, že **hlavní cíl výzkumného šetření byl naplněn**, problematika kriminality mladistvých v lokalitě Josefov byla prostřednictvím názorů odborníků zmapována. V rámci první výzkumné otázky se prokázalo, že z pohledu respondentů je kriminalita nejčastěji zastoupeným sociálně patologickým jevem u mladistvých v lokalitě Josefov. Prostřednictvím druhé výzkumné otázky bylo vyhodnoceno, že nejvýznamnější vliv na výskyt kriminality mladistvých v Josefově, respondenti přisuzují vrstevnickým skupinám a rodinám, jakožto exogenním faktorům působícím na formování osobnosti z vnějšku. Ve třetí výzkumné otázce respondenti zmapovali realizovaná preventivní opatření v dané lokalitě. Je možné shrnout, že v současné době se jedná o rozsáhlé preventivní aktivity zaměřené nejen na mládež v Josefově, nicméně názory respondentů se rozcházejí v otázce efektivity těchto opatření. Respondenti mimo jiné sdělili další možnosti realizace dalších preventivních opatření, pro omezení či držení kriminality mladistvých v přijatelných mezích.

Přínosným výsledkem výzkumného šetření je hodnocení výskytu kyberšikany a sextingu, kdy by bylo možné očekávat, s ohledem na materiální nedostatek či chudobu sociálně vyloučených obyvatel dané lokality, že vývoj těchto jevů nebude tak značný jako v ostatních lokalitách, což se nepotvrdilo. Naopak vyšlo najevo, že mladiství v dané lokalitě jsou zdatnými uživateli sociálních sítí. Příčinou může být hodnotový žebříček, kdy mezi primárními hodnotami mladistvých nalézáme například vlastnictví moderního telefonu a aktivitu na sociálních sítích. Můžeme konstatovat, že trend výskytu těchto patologických jevů sleduje současný trend jejich výskytu v České republice.

Při shrnutí dosažených výsledků je třeba zmínit, že preventivních programů, cílených na mládež v Josefově, je v současné době realizováno mnoho. V rámci snahy o zlepšení současné situace v Josefově, je důležité aktivně se zabývat otázkou, zda jsou tyto realizované preventivní aktivity dostatečné a efektivní, například získáváním zpětné vazby prostřednictvím maximální spolupráce všech aktérů prevence. Vhodné by bylo detailněji analyzovat současný komplex problémů v dané lokalitě, které ve svém důsledku mají podíl na kriminálním jednání mladistvých. Prostřednictvím spolupráce různých resortů stanovit konkrétní strategické cíle pro zlepšení celkové situace, ve které se aktuálně vyloučená lokalita Josefov nachází. Následně tyto cíle v rámci hodnocení úspěšnosti pravidelně vyhodnocovat. Cílem bakalářské práce je mimo jiné navrhnout možná preventivní opatření. Tomuto cíli je věnována pozornost v následující kapitole.

3.6 Návrh preventivních opatření

Značný výskyt sociálně patologických jevů u mladistvých v Josefově není otázkou pouze efektivit preventivních programů. Dle mého názoru se zde projevuje komplex na sebe navazujících specifických problémů, které vyžadují maximální pozornost subjektů různých resortů.

V rámci obecných legislativních změn by bylo vhodné zaměřit se na posílení kompetencí jednotlivých resortů. Konkrétně například učinit legislativní změny systému dávek pomoci v hmotné nouzi, kdy je důležité věnovat se zneužívání těchto státem poskytovaných finančních prostředků. Je žádoucí, aby byl navýšen počet zaměstnanců na kontaktních pracovištích Úřadu práce České republiky, kteří by disponovali prostředky na prověření, zda je s dávkami pomoci v hmotné nouzi nakládáno účelně. Další důležitá opatření by se měla týkat například systému prevence záškoláctví, stanovit tvrdší postihy za skryté záškoláctví.

Dále je důležité zmínit konkrétní opatření, která by ve svém důsledku mohla zlepšit nejen sociální situaci, ale celkově řešit komplex problémů v této lokalitě. Jedná se například o politiku sociálního bydlení, aktivně realizovat systém dostupného bydlení. Tím by se mohl redukovat zájem o cenově neadekvátní „soukromé“ pronajímání absolutně nevyhovujících bytů. Ve spojitosti se soukromými pronajímateli by bylo vhodné, aby pronajímatelé důkladně vykonávali kontrolu počtu osob, které užívají jimi pronajatý byt. Mohli by tím

předcházet „skrytému“ přílivu sociálně vyloučených jedinců a k prohlubování problematiky sociálně vyloučené lokality.

Dalším, velmi podstatným preventivním opatřením, by bylo zřízení registrované sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které by působilo preventivně nejen ve svých prostorách, ale služby by byly poskytovány i formou terénní, v rámci metody streetwork. V takovém zařízení by mohl být prostor pro realizaci mimoškolního doučování a mládež by zde mohla vhodně trávit svůj volný čas. Výskyt majetkové kriminality by bylo vhodné omezit navýšením stavu strážníků Policie České republiky Obvodního oddělení Jaroměř a Městské policie Jaroměř, přičemž by došlo k větší frekvenci hlídek strážníků. Při výkonu náročného povolání všech subjektů, působících v dané lokalitě, je podstatné zajistit supervizi jako důležitý prostředek psychohygieny. Aktivní absolvování pravidelné supervize by mohlo přecházet syndromu vyhoření těchto subjektů.

V rámci preventivních programů je důležité zvolit kvalitní způsob mapování a monitorování vývoje sociálně patologických jevů a pružně reagovat na vznik nových patologických jevů. V souvislosti s tímto pak realizovat nové preventivní programy zaměřené například na vyskytující se sexting, kyberšikanu a další „trendové“ patologické jevy. S ohledem na výsledky výzkumného šetření realizovat pravidelné preventivní programy zaměřené na látkové závislosti, šikanu a agresi. Vhodná by mohla být též realizace volnočasového vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti mládeže či realizace vrstevnického peer programu.

Vyloučené lokalitě Josefov je nutné věnovat pozornost a snažit se nacházet nová řešení kontroly kriminality mladistvých a dalších sociálně patologických jevů. V rámci dlouhodobého zaměření se na jednotlivé problémy, získání dostatku finančních prostředků, a především zlepšení vzájemné spolupráce mezi jednotlivými subjekty prevence, by se lokalita Josefov v rámci svého vyloučení nemusela dále rozrůstat. Stejně tak výskyt sociálně patologických jevů by mohl být větší měrou omezován či držen v přijatelné míře.

ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se zabývá sociálně patologickými jevy u mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov, blíže se věnuje kriminalitě mladistvých v dané lokalitě. Cílem práce bylo analyzovat nežádoucí patologické jevy u mladistvých v Josefově, zmapovat problematiku výskytu patologických jevů a navrhnout možná preventivní opatření. Cíl bakalářské práce byl dle mého názoru naplněn. Bakalářská práce tak analyzuje nežádoucí patologické jevy u mladistvých v Josefově, přičemž mapuje výskyt těchto jevů a předkládá návrh možných preventivních opatření.

Teoretická část bakalářské práce poskytuje ucelený přehled informací, které se týkají sociálně patologických jevů mladistvých a problematiky sociálně vyloučených lokalit. Charakterizuje nežádoucí jevy ve společnosti, přičemž uvádí exogenní faktory, které mají vliv na výskyt deviantního chování. Pozornost věnuje kriminalitě mladistvých, kdy specifikuje podobu a příčiny kriminálního jednání této věkové kategorie a sleduje vývojové trendy v rámci statistických přehledů. Dále uvádí charakteristiku sociálního vyloučení a problematiku vyloučených lokalit. V neposlední řadě je představen vývoj sociálního vyloučení lokality Josefov a popsána kritéria jeho vyloučení.

Na teoretickou část bakalářské práce navazuje empirická část práce, jejímž předmětem bylo zmapovat problematiku výskytu kriminality páchané mladistvými v lokalitě Josefov. Empirická část obsahuje vlastní výzkumné šetření, jehož hlavním výzkumným cílem konkrétně je cíl bakalářské práce. Předmětem hlavního výzkumného cíle bylo zjistit, jak odborníci prevence kriminality hodnotí problematiku kriminality mladistvých v sociálně vyloučené lokalitě Josefov. V rámci výzkumného šetření byly realizovány tři polostrukturované rozhovory s těmito odborníky.

Výstupem výzkumného šetření je shrnutí, že nejčastěji zastoupeným sociálně patologickým jevem u mladistvých v lokalitě Josefov je kriminalita, přičemž nejvýznamnější vliv na výskyt kriminality mladistvých odborníci přisuzují vrstevnickým skupinám a dysfunkčním rodinám. Vliv lokálního prostředí sociálně vyloučené lokality Josefov odborníci označují za značný. Výzkumné šetření poukázalo na to, že je v dané lokalitě realizováno mnoho preventivních aktivit, přičemž ne všechny jsou dostatečné a efektivní. Za přínosný výsledek výzkumného šetření lze považovat hodnocení výskytu trendových patologických jevů, na které

je žádoucí v rámci preventivních programů pružně reagovat. Největším přínosem empirické části bakalářské práce je zmapování nedostatků v oblasti preventivních aktivit a poskytnutí návrhu dalších možných preventivních opatření a konkrétních aktivit.

Domnívám se, že v rámci preventivního působení existuje téměř vždy prostor k novým iniciativám. Situace v současném Josefově, přesto, že se problematika sociálního vyloučení týká pouze centra města, vyžaduje maximální pozornost a spolupráci subjektů prevence sociálně patologických jevů. Nejen nově přijaté preventivní aktivity by mohly mít vliv na výskyt patologických jevů. Je důležité detailněji zmapovat komplexní specifické problémy Josefova a s postupem času přijímat další důležitá opatření. I přes všechny negativní aspekty v rámci sociálního vyloučení, je Josefov unikátním pevnostním městem a zaslouží si naději pro lepší budoucnost.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJŮ

BIBLIOGRAFIE:

1. DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. 124 s. ISBN 978-80-7338-170-7.
2. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. Vyd. 2. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
3. HOFERKOVÁ, Stanislava. *Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech*. In Acta sociopathologica IV. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. 197 s. ISBN 978-80-7435-666-7.
4. HOLAS, Jakub et al. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 142 s. ISBN 978-80-7338-160-8.
5. KRAUS, Blahoslav et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
6. KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 210 s. ISBN 978-80-7435-575-2.
7. KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
8. KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
9. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
10. LISÁ, Helena. *Romové v České republice (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.
11. MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.
12. NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
13. NIKOLAI, Tomáš a SEDLÁČKOVÁ, Petra. *Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Vyd. 1. Praha: Člověk v tísni, 2007. 117 s. ISBN 978-80-86961-45-3.

14. POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana a TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. Prevence spj. ISBN 80-86568-04-0.
15. SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002. 355 s. ISBN 80-86251-13-6.
16. SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
17. VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 2. V Praze: C.H. Beck, 2012. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.
18. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Vyd. 1. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.
19. ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

20. Agentura pro sociální začleňování. *Analýza stávající situace a potencionálu v Josefově* [online]. 2014 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-jaromer>.
21. Agentura pro sociální začleňování. *Jaroměř: O lokalitě* [online]. 2014 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/jaromer>.
22. Evropský sociální fond v ČR. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. 2015 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf.
23. Evropský sociální fond v ČR. *Sociálně vyloučená lokalita* [online]. 2015 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index4658.html?page=2.
24. Pevnost Josefov. *Stručná historie pevnostního města Josefova* [online]. 2014 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <http://www.pevnostjosefov.cz/historie/historie-josefova>.

25. Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2016* [online]. 2017 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: www.policie.cz/clanek/statistiky-kriminalita-statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx.
26. Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2017* [online]. 2018 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Výskyt sociálně vyloučených lokalit v České republice v roce 2015

Příloha B – Kriminalita dle Statistických přehledů kriminality na území České republiky (Policie ČR) za rok 2017

Příloha C – Komparace kriminality mladistvých dle Statistických přehledů kriminality na území České republiky (Policie ČR) za rok 2016 a 2017

Příloha A – Výskyt sociálně vyloučených lokalit v České republice v roce 2015

POPIS	HODNOTA
Celkový počet zkoumaných sociálně vyloučených lokalit v Mapě	606
Orientační odhad celkového počtu obyvatel ve zkoumaných sociálně vyloučených lokalitách	95.000 – 115.000
Podíl nezaměstnaných v obcích se sociálně vyloučenou lokalitou	9,30 %
Nejčastěji zaznamenaný odhad nezaměstnanosti obyvatel zkoumaných sociálně vyloučených lokalit	80–85 %
Podíl osob se základním vzděláním v sociálně vyloučených lokalitách	75 %
Věková struktura	
• Do 15 let	40 %
• 16 – 60 let	53 %
• Nad 60 let	7 %

Příloha B – Kriminalita dle Statistických přehledů kriminality na území České republiky (Policie ČR) za rok 2017

DRUH KRIMINALITY	POČET
Vraždy	146
Násilná kriminalita	2363
Mravnostní kriminalita	24127
Krádeže vloupáním	66 101
Krádeže prosté	18 269
Ostatní majetková kriminalita	108 497
Majetková kriminalita	25 635
Ostatní kriminalita	25 635
Obecná kriminalita	150 167
Zbývající kriminalita	25 829
Hospodářská kriminalita	26 294
Vojenské a protiústavní činy	13
CELKOVÁ KRIMINALITA	202 303

Příloha C – Komparace kriminality mladistvých dle Statistických přehledů kriminality na území České republiky (Policie ČR) za rok 2016 a 2017

DRUH KRIMINALITY	POČET MLADISTVÝCH 2016	POČET MLADISTVÝCH 2017
Vraždy	4	7
Násilná kriminalita	388	379
Mravnostní kriminalita	206	223
Krádeže vloupáním	266	310
Krádeže prosté	490	464
Ostatní majetková kriminalita	95	115
Majetková kriminalita	851	889
Ostatní kriminalita	532	494
Obecná kriminalita	1977	1 985
Zbývající kriminalita	59	57
Hospodářská kriminalita	75	98
Vojenské a protiústavní činy	0	0
CELKOVÁ KRIMINALITA	2 111	2 140